

פרדס רמונים, אף על פי שיש בפרדס כמה מיני אילנות שמוציאין פירות, נקט רמונים מפני [שלא] נמצא כרמון פירות רבים שיש להם גרעינים שכל אחד חלק לעצמו, ויש אומרים שנמצא בעולם גרעינין [ב]רמון שעולים יותר מן תרי"ג, וכן מברכים ומבקשים בליל ראש השנה שנהיה מלאים מצות כרמון עכ"ל.

ומבואר שבפרי הרמון יש יותר מתרי"ג גרעינין, וזה להדיא דלא כדברות הגאון מלבי"ם ז"ל ודעימיה וכנ"ל, וצ"ב. [וגבי מחלוקת במציאות - עיין היטב בחיבורי תורת יעקב (ס"ס י', וסימן פ"ח הערה ט', וסימן מ"ה, וסימן צ"ז אות ב') וש"נ ודוק].

וסח לי זקן אחד מזקני ירושלים ת"ו חזרן במצוות ועסקן בדברים (כחולין נ"ז ב') רנב"א הי"ו, שהוא בדק כמה פעמים ולא מצא ברמון תרי"ג גרעינים, עד כאן שמעתי ממנו. ובעניותי איני יודע מה אידון בה, והשי"ת יעזורנו שנהיה מלאים במצוות כרמון, והוא יתברך יאיר עינינו במאור תורתו ויזכנו לעסוק בה לשמה אנחנו וזרענו וזרע זרעינו עד עולם אמן אמן אמן.

סימן מח.

בענין מיתת חנק של תורה

רות (א' ט"ז): "ותאמר רות אל תפגעי בי לעזובך לשוב מאחריך כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אליו, עמך עמי ואלהיך אלהי, באשר תמותי אמות ושם אקבר" וגו'.

ובתרגום רות שם: "אמרת נעמי לרות אית לן ארבע דיני מותא לחייביא רגימת אבנא, ויקידת נורא, וקטילת סייפא, וצליבת קיסא".

ובמדרש רות רבה (פ"ב סכ"ד): "באשר תמותי אמות אלו ראבע מיתות בית דין, סקילה, שריפה, הרג וחנק, ושם אקבר אלו שני קברים המתוקנים לבית דין אחד לנסקלין ולנשרפין, ואחר לנהרגין ולנחנקין", ועיין יבמות (מ"ז ב') עיין שם.

וידועים דברי רבינו הב"ח ז"ל אה"ע (סימן י"ז) וכן בספר תשובותיו (סימן ע') שהאריך דמה שאמרו רז"ל ראוהו צלוב אין מעידים עליו להתיר אשתו, היינו שהיו קושרים הגדון בידיו ואחר כך הורגים אותו בסייף וכיוצא, אבל לא שהיו חונקים אותו בצוארו, ובכהאי גוונא אמרינן דנחנק מיד עש"ב. [ועיין בזה דבר פלא בספר הנחמד אוצר י"ד החיים (סימן תתר"ע) ע"ש, אבל מה שכתב שם בשם הב"ח הוא צ"ע, כי הב"ח לא כתב כן עיין שם].

וחתנו כבנו, הוא רבינו הט"ז ז"ל אה"ע (שם סקמ"ג) האריך לחלוק על חמיו הגאון ז"ל, והביא מדברי התרגום דלעיל שנעמי אמרה לרות אית לן ארבע דיני מותא ובמקום מיתת חנק חשיב צליבת קיסא דהיינו צליבה על עץ, ושמע מינה שסביב הצואר היו צולבים מי שחייב חנק ולא בידיו, דאף על גב דמצות הריגה בחנק המוטלת על בית דין אינה בצליבת קיסא, אלא שהיו משקעים אותו בזבל עד ארכובותיו (וכאומרם בסנהדרין נ"ב ב'), לא באה נעמי לפרש לרות כיצד חונקים לפי דיננו, אלא באה רק לגלות לה שיש לנו מצות חנק שחונקים בצואר והסבירה לה כדרך שהמלכות חונקים בצואר בצליבת קיסא ע"ש.

ומצאתי לגאון המובהק רבי אליהו קלצקין ז"ל בספרו שו"ת דבר הלכה (סימן ג' ד"ד ע"ג) שקיים דברי רבינו הב"ח ז"ל עיין שם, ומה שכתב בדברי תרגום רות הנ"ל.

ולענ"ד דברי רבינו הט"ז ז"ל בהסבר דברי התרגום מוכרחים, וילמדו עליו רעיו וכי מיתת שריפה היא "יקדת נורא" כפשוטו, והלא אינה אלא שהיו שופכים לגרונו פתילה של אבר, וכן גם מיתת סקילה וכי היא רגימת אבנא, והלא ממקום גבוה שתי קומות היו משליכים אותו, ואם לא מת רק אז היו משליכים עליו אבן גדולה כדתנן בסנהדרין (מ"ה א'), אלא מאי אית לך למימר דרק נקטה נעמי סוגי המיתות שיש בתורתנו לחוטאים, והסבירה לה לרות כדרך מיתות המלכות, וכאשר כתב רבינו הט"ז ז"ל ודוק.

וראיתי בספר כתבי הגאון מהר"צ חיות ז"ל ח"ב (מאמר אמרי בינה סימן ד' דף תתקכ"ז סע"א) בהערותיו לתרגום רות שכה כתב: "מה שתרגם "צליבת קסא", תימה איך אפשר לכלול מיתת חנק בכלל צליבת קיסא, הרי החניקה היתה בצואר כמפורש בסנהדרין [נ"ב ב'], ועוד רק הנסקלין היו נתלין ולא הנחנקין, וכבר ראיתי לט"ז אה"ע (סימן י"ז) שעמד בזה "עכ"ל.

ולא הבנתי היטב מה שהוסיף וכתב מהר"צ חיות ז"ל: "ועוד רק הנסקלין היו נתלין ולא הנחנקין", מה רצה בזה, חדא דשנה משנתו כרבי אלעזר ברבי שמעון (סנהדרין מ"ה ב') שכל הנסקלין נתלין, אבל אנן קיימא לן הלכה כחכמים דרק מגדף ועובד עבודה זרה זרה נסקלין ונתלין, וכדפסק הרמב"ם ז"ל הלכות סנהדרין (פט"ו ה"ו), ותו איני מבין מאי שאטיה הכא דהלא הנסקלין היו נתלין בידיהם אחר שנסקלו ומתו, וכלל וכלל לא היתה מיתתם והריגתם בתליה אלא רק בסקילה נהרגו, ועיין בזה בחיבורי מנוחת שלום ח"א (ס"ס כ"ב), ומה זה שייך לענין ארבע מיתות בית דין

ונכללת עמם מיתת חנק, ומיתה זו תרגם המתרגם "צליבת קיסא", וצ"ע. [ועיין בדברי רבינו הגדול חתם סופר ז"ל דלקמיה] ^(ד).

ובא לידי בהשאלה לרגעים מספר, ספר היקר "דרך עדותיך" מהגאון אדמו"ר מהרצ"א דינוב ז"ל, וראיתי לו שם במאמר "תרגומי דסבי" על תרגום מגילת רות שעמד בזה וכה כתב: "דברי התרגום הנ"ל היא פליאה נשגבה, דארבע מיתות בית דין הם סקילה שריפה הרג וחנק, ותליה אין זו מיתה, ולחד מאן דאמר כל הנסקלין נתלין, ולאידך מגדף ועובר עבודה זרה נסקלין ואחר כך נתלין.

ונראה לי דהמתרגם לרות סבר כתנא דבי מנשה בסנהדרין [נ"ז ב'] דסבירא ליה ~~מיתה~~ האמורה בתורה לבני נח היא חנק ע"ש, ואם כן אין מן הצורך להודיע זה לגר הבא להתגייר, דהרי גם בעברו על דיניהם הדין דמיתתו בחנק, ומודיעים לו רק מה שנתחדש כעת בגירותו" עכ"ל. (ולא הביא דברי רבינו הט"ז ז"ל, וגם לא הבנתי היטב דברות קדשו ז"ל ועיין. ועיין לקמיה משם דרשות החתם סופר ז"ל).

עוד בא לידי ספר נחמד הנקרא בשם "ספרא רבה דישראל" וראיתי (שם דף ע"ז) שהביאו דברי תלמיד החתם סופר הגאון רבי פייבל פלויט ז"ל בספרו ליקוטי חבר בן חיים על אה"ע (שם) שכה כתב: "ומורי הגאון חתם סופר ז"ל היה מפקפק אם אין התרגום על רות מצדוקי" עכ"ל.

(ד) ודע דמה שעמד שם מהר"צ חיות ז"ל על דברי התרגום רות (א' ט"ז) שתרגם "לשמור שבת ויום טוב שלא להלך חוץ מאלפים אמות", וביבמות (מ"ז ב') סתם אמרו אמרה לה נעמי לרות אסור לך תחום שבת וכו', ואולי תחומין ד"ב מיל דהוא דאורייתא, אבל בתרגום מפורש אלפים אמה, וזה לכולי עלמא רק דרבנן.

הנה מה שכתב דאלפים אמה לכולי עלמא דרבנן, אכן כן מצאתי שכתב גם בשו"ת הב"ח החדשות (סימן ז'): "אבל תוך י"ב מילין דהיינו תוך שלש פרסאות ליכא פלוגתא דפשיטא דאינו אלא מדרבנן לדעת כל הפוסקים" וכו'.

אלא שיש להעיר ששיטת רבינו אפרים (תלמיד הרי"ף) ז"ל דאף אלפים אמה מן התורה, והביא דבריו הרמב"ן ז"ל בחידושי למסכת עירובין (י"ז ב'), וכן סוברים עוד "קצת פוסקים אחרים" כלשון הרב המאירי ז"ל בספר חידושי לעירובין (שם דף קכ"ז), וגם הרמב"ם ז"ל מעיקרא כשכתב ספר המצוות שלו (לאוין שכ"א) היה סובר כן, כמפורש שם ועיין שם ברמב"ן ז"ל, ועיין לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה (שאלתא מ"ח סק"ג) בדעת רב אחאי גאון ז"ל בעל השאלות ע"ש, ולרב המאירי ז"ל בספרו בית הבחירה עירובין (ספ"ק ד"פ ע"ב) ובהערת המהדיר שם (ציון תרל"ו) שכן סובר בעל הלכות גדולות ז"ל והובא בספר העתים ועיין בשו"ת הגאונים שערי תשובה (סימן מ"ד) ואכמ"ל וצ"ע.

וספר ליקוטי חבר בן חיים אינו תחת ידי לראות טעמו של דבר, אבל קרוב לומר דהיינו טעמא, הואיל ובתורתנו הקדושה מיתת חנק אינה צליבת קיסא כאשר כתוב בתרגום רות כנ"ל, אלא על ידי כריכת סודר על צוארו, וכנ"ל, ובסנהדרין (נ"ב ב') גבי מי שרצה לשרוף בשריפה ממש המחוייב שריפה, וקאמר תלמודא בית דין של צדוקים היה ע"ש, ומכאן לקח רבינו החתם סופר ז"ל לשון זו שנקט ואמר ודוק. אבל בעניותי תמה אני על עצמי, האם משום הא יש לשפוט ולגזור גזר דין חמור כזה על תרגום רות ולהוציאו מכלל חכמי ישראל, אף אם יש בו דבר מתמיה משום הא נפקיענו ונאמר שלא יצא מידי חכמינו, והלא ימצא כדבר הזה, ודוגמא ימצא המעיין בחיבורי כרם יעקב (סימן י"א אות א') שהמתרגם של מגילת אסתר תרגם לכאורה דלא ככתוב מפורש במקרא, עיין שם וצרף לכאן, ומה גם שכבר רבינו הט"ז ז"ל אסברה כהוגן וכנ"ל.

שוב ראיתי בהגהות "לשכת הסופרים" שם בסוף שלחן ערוך אבן העזר (דקס"ז ע"א) שגם שם הביאו דברי הגאון חבר בן חיים הללו ועל דבריו סיים המעתיק: "המעתיק [ר"ל הגאון חבר בן חיים] שכח דברי עצמו מה שהעתיק דברי החתם סופר על בית שמואל (שם סקצ"ג)", שהביא שם דברי רבותינו בעלי התוספות כתובות (ל' ב') שכתבו שגם בזמן רבותינו היו חונקים על ידי תליה ודלא כהב"ח, אם כן אין מקום כלל לפקפק בנאמנות תרגום רות ודוק.

ועוד הנני מוסיף ששמועה זו שהביא לנו הגאון חבר בן חיים ז"ל לכאורה צריכה עיון גדול, חדא שרבינו החתם סופר ז"ל גם בספר תשובותיו אה"ע (ח"א סימן ע"ד) הביא בתוך דבריו שהט"ז הקשה על הב"ח מדברי תרגום רות, ולא פקפק ולא העיר מאומה שאין לסמוך על התרגום, וכאשר כתוב בספר אוצר הפוסקים (אה"ע שם דקמ"א סע"ד) ע"ש.

ותו אני מצאתי בס"ד לרבינו החתם סופר ז"ל עצמו בספר דרשותיו ח"ב שהוא ז"ל בכמה מקומות מפרש ומפלפל בדברי תרגום רות, עיין לו שם (למגילת רות ד"ה יעש דרח"צ רע"א, ושם ד"ה כי לא דש"ג רע"א), ואם סבור היה דחלילה תרגום זה יצא מידי וכו', בודאי הגמור לא היה שקיל וטרי בדבריו וז"ב.

והנני מוסיף ואומר בס"ד כי גדולה מזו תראה לו שם לרבינו החתם סופר ז"ל, שרבינו החתם סופר ז"ל בכבודו ובעצמו עמד על דברות התרגום רות הללו שבמקום מיתת חנק בסודר כקבלת חז"ל נקט התרגום צליבת קיסא וכנ"ל, והוא ז"ל עצמו ביאר דברי תרגום רות, וכה כתב: "בתרגום באשר תמותי אמות, חשיב ארבע מיתות בית דין, ובמקום חנק חשיב צליבת קיסא, ורצונו לומר תלית עץ, והוא פלא.

אבל לענ"ד דסבירא ליה לתרגום שהרי לא אמרה נעמי אלא מה שהחמירה דת ישראל משאר אומות העולם, והנה אין מלכות ואומה שבעולם שאינה דנה

החוטאים והעוברים במיתה, ואין זה חומר בישראל מבשאר אומות העולם, אלא שאפשר בשאר האומות יהיו כל מיתתן בקלה שבמיתות [דידן] והיינו חנק, ובישראל מחמירים וסוקלים שורפים והורגים, אבל בחנק איננו חומר, על כן הכניס המתרגם תליית עץ של מגדף, שאחר שכבר נסקל חוזר ותולים אותו, וזה חומר כנלע"ד, ודפח"ח. [ועיין לעיל מה שעמדנו בדברי מהר"צ חיות ז"ל ודוק היטב].

הרי לנו שרבינו הגדול חתם סופר זצ"ל הוא בכבודו ובעצמו עמד וביאר דברות תרגום רות הללו, ולא שמענו שחרץ דינו כאילו תרגום זה יצא מידי וכו', אשר על כן השמועה הזו בשם רבינו החתם סופר ז"ל צריכה אצלי עיון גדול. [וצריך אתה לדעת שספר דרשות חתם סופר לא נדפס בחיי הגאון בעל חבר בן חיים ז"ל].

ובספר הזהר ח"ב (דנ"ז ע"ב) כתוב: "חנק בגין דאיהי קללת אלהים דשלטא חנק על צליבא", הרי שלכאורה נקט כתרגום רות, ועיין בזה שם בהגהות ניצוצי זהר (אות ג'), ובספרו שערי זהר לסנהדרין (ג"ב ב'), ובספרו מרגליות הים שם (אות י"ח), ועיין גם בשו"ת דבר הלכה הנ"ל ודוק היטב ואכמ"ל. [נדפס לראשונה בחיבורי וזאת ליהודה שיצא לאור בשנת תשנ"ד (סימן ל"ד), וכאן בס"ד מהדורה בתרא מושלמת עם הוספות].

סימן מט.

בענין נשים בציון ענו

תשמ"ט.

איכה (ה' י"א): "נשים בציון ענו בתלת בערי יהודה". ובתרגום: "נשיא דהוו נסיבן לגבר בציון אתעניאו מן ארמאי, ובתולתא בקירוי יהודה מן כשדאיי". [ויש להבין החילוק שנקט המתרגם בין "ארמאי" לבין "כשדאיי", ותו אימא איפכא, ותו מהיכן שמיע ליה הכי במקרא וצ"ב].

קידושין (ע"א ב'): "עולא איקלע לפומבדיתא לבי רב יהודה, חזייה לרב יצחק בריה דרב יהודה דגדל ולא נסיב, אמר ליה [עולא לרב יהודה] מאי טעמא לא קא מנסיב ליה מר איתתא לבריה. אמר ליה [רב יהודה לעולא] מי ידענא מהיכא אנסיב (פרש"י איזו אשה מיוחסת), אמר ליה אטו אנן מי ידעינן מהיכא קאתינן, דילמא מהנך דכתיב נשים בציון עינו בתולות בערי יהודה" וכו'.

ויש להעיר על מה שאמר עולא "אנן מי ידעינן מהיכא קאתינן דילמא מהנך דכתיב נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה", כלומר אולי מאותן שנאנסו על ידי נכרים